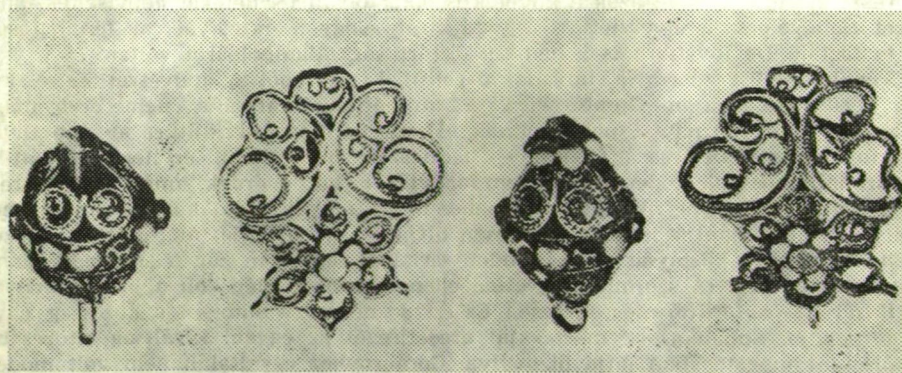

legalábbis mint háttérre. És ha már szóba került a múlt: ez a múlt össze tudta egyeztetni az egyéni úrhatnáságot a nyájszellemmel, a burjánzó individualizmust a nagyszerű egyetértéssel, az anarchizmust a konzervativizmussal... Mivel a haza — az egyének széles körű kiváltságokat nyújtva — biztosítja magának a nemesi rend támogatását és egyetértését... Ez az arany szabadság — ha szabad így mondani — „filozófiai” értelme. „A *bene natus et possessionatus* szabad volt a szabadok között, és mindenkivel egyenlő. Úgy érezte, jogcíme van arra, hogy egyéni szempontból döntsön közügyekben” — állapítja meg a történész. Igen, a politikában ez Targowicával végződött. (1792-ben a nemesség egy része a cári csapatokat hívta be az országba; az úgynevezett targowicai konföderáció a reakciót képviselte a társadalmi reformokkal szemben — a fordító megjegyzése.) De mondjunk csak „közügyek” helyett „szellemet”, „erkölcsöt” — s megkapjuk a kulturális eredetiség nemzeti képletét.

Gombrowicz szórakoztatóan beszéli el, hogy az ő szarmatizmusának „európaibbnak” kell lennie, mint a réginek. De hogyan lehet a szarmatizmus európai? Ezt az ellentmondást szintén könnyű feloldani: annak a magatartásnak, amely bizonyos distanciával szemléli az eszméket, formákat és értékeket, mindenképpen alapos ismeretekkel és tapasztalatokkal kell rendelkeznie mindarról, amit Európa eddig Lengyelországnak kínált. A Napló írója sorra végigpróbálta a kereszténységet, a marxizmust, az egzisztencializmust, sőt még a strukturalizmust is (ahogy Argentínát, Berlint, Párizst stb.). Miután elsajátította mindazt, ami neki megtetszett az adott tanból, tapasztalatból vagy országból, örömmel bizonyítja, hogy önmaga maradt: más. Gombrowicz tökéletesen tisztában van azzal, hogy saját viselkedési stratégiáját teszi szemléletessé nemzeti vagy társadalmi párhuzammal. „Az a kérdés csupán, hogy nem vetítem-e rá a nemzetre az én programomat, melyre csak nekem van szükségem?” (Napló.)

REIMAN JUDIT fordítása

GOMBOK ÉS KAPCSOK BÁTHORI ISTVÁN MENTÉJÉRŐL